

Хэнтий аймаг дахь Төрийн аудитын газар

АУДИТЫН ХУРААНГУЙ ТАЙЛАН

НИЙЦЛИЙН АУДИТ

**АУДИТЫН СЭДЭВ: ТӨРИЙН ХЭМНЭЛТИЙН
ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ, ҮР ДҮН**

ХЭА-2025/21-22-ШТА-НА

Тайланг хүргүүлсэн этгээд: Үндэсний аудитын газар,
Хэнтий аймгийн Иргэдийн төлөөлөгчдийн хурлын
дарга, аймгийн Засаг дарга

Нэмэлт мэдээлэл, мэдээллийн эх сурвалж:

Хэнтий аймаг, Хэрлэн сум, Аймгийн Засаг даргын
Тамгын газрын байр, Хэнтий аймаг дахь Төрийн
аудитын газар,

E-mail: khentii@audit.gov.mn

**АУДИТЫН ГОЛ ДҮГНЭЛТ:
ХЭМНЭЛТИЙН ТУХАЙ
ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖИЛТ
ХАНГАЛТГҮЙ, ХЭРЭГЖИЛТЭД
ТАВИХ ХЯНАЛТ МУУ БАЙНА.**

Хэрлэн сум
2025 он

Аудит хийсэн үндэслэл, бүрэн эрх:

Аудитыг Төрийн аудитын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3 дахь, 29 дүгээр зүйлийн 29.1.10 дахь заалт, Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хорооны 05 дугаар тогтоолд үндэслэн ТАБ-ын хуульд заасан бүрэн эрхийн хүрээнд аудитыг хийж гүйцэтгэлээ.

Аудитын зорилго, зорилтууд, хамарсан хүрээ:

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилт, үр дүнд нийцлийн аудит хийж, аудитын дүн, дүгнэлт өгч зөвлөмжийг УИХ болон холбогдох байгууллага, албан тушаалтанд танилцуулахад аудитын зорилго чиглэгдсэн ба дараах дэд асуултын хүрээнд гүйцэтгэлээ.

- ✓ *Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийг бүрэн хэрэгжүүлж ажилласан эсэх;*
- ✓ *Хөрөнгө оруулалттай холбоотой хуульд заасан журмыг хэрэгжүүлж ажилласан эсэх;*
- ✓ *Засгийн газар болон төрийн байгууллагаас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ үр дүнтэй байсан эсэх.*

Аудитыг аймгийн 2022, 2023 оны нэгдсэн төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын тайлантай уялдуулан, Төсвийн ерөнхийлөн захирагч, тэдгээрийн харьяа байгууллагууд, зарим ТӨҮГ-ын 2024 оны санхүүгийн үйл ажиллагааг түүвэрт хамруулж холбогдох баримт материалын хүрээнд хийж гүйцэтгэлээ.

Ерөнхий мэдээлэл:

Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль нь 2022 онд 4 бүлэг 22 зүйл заалттай батлагдаж, Монгол улсын 2022 оны Төсвийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулснаар хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж эхэлсэн байна. Төрийн хэмнэлтийн тухай хуульд 2022 онд 1 удаа, 2023 онд 2 удаа, 2024 онд 3 удаа тус тус нэмэлт өөрчлөлт оруулж баталсан байна.

Хэнтий аймаг дахь Төрийн аудитын газраас Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1 дэх заалтын хүрээнд МУЕА-ын 2022 оны А/59 дүгээр тушаалаар баталсан “Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих бодлого, чиглэл”, А/89 дүгээр тушаалаар баталсан “Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих бодлого, чиглэлийг хэрэгжүүлэх заавар”-ын дагуу хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавин ажиллалаа.

Төсвийн шууд болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагчийн 2022-2024 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн санхүүгийн тайлангийн аудитад 2022 онд 300 байгууллага, 2023 онд 286 байгууллага, 2024 онд 287 байгууллагыг тус тус хамруулсан.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль тогтоомжтой холбоотой санхүүгийн тайлангийн аудитаар 2022 онд 1,305.6 сая төгрөгийн 102 зөрчил, 2023 онд 328.6 сая төгрөгийн 14 зөрчил, 2024 онд 470.7 сая төгрөгийн 13 зөрчлийг тус илрүүлсэн байна.

АУДИТЫН ГОЛ ҮР ДҮН:

БҮЛЭГ 1. ХЭМНЭХ ШААРДЛАГАТАЙ ЗАРДАЛТАЙ ХОЛБООТОЙ ЗӨРЧИЛ БУУРСАН ХЭДИЙ Ч ХУГАЦАА ХЭТЭРСЭН ӨР ТӨЛБӨРИЙГ БАРАГДУУЛАХ ТАЛААР АРГА ХЭМЖЭЭ АВЧ АЖИЛЛААГҮЙ БАЙНА.

1.1. Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4 дэх заалтыг хэрэгжүүлж ажиллахгүй байна.

Төсвийн шууд болон төвлөрүүлэн захирагчийн 2022 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитын хүрээнд Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн холбогдох заалтыг зөрчсөн үндэслэлээр 20.8 сая төгрөгийн зөрчилд 3 төлбөрийн акт, 3 албан шаардлага, 1 зөвлөмжийг өгч ажилласан байна.

Хүснэгт 1

сая.төгрөг

Зөрчсөн хуулийн заалт	Аудитын шийдвэрийн		
	Дүн	Тоо	Төрөл
ТХ-ийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.3 дахь заалт /Тээврийн хэрэгсэл ашиглахыг хориглох/	1.6	1	Төлбөрийн акт
	4.1	3	Албан шаардлага
ТХ-ийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1 дэх заалт /дүрэмт хувцас худалдан авах/	2.6	1	Төлбөрийн акт
ТХ-ийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.1.1, 12.1.3 дахь заалт /гар утас, хэвлэл захиалга/	10.0	1	Төлбөрийн акт
	2.5	1	Зөвлөмж
НИЙТ	20.8	7	

Эх сурвалж: Төсвийн шууд болон төсвийн төвлөрүүлэн захирагчийн санхүүгийн тайлангийн мэдээлэл

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4 /Төрийн болон орон нутгийн өмчид бүртгэлтэй бүх төрлийн авто тээврийн хэрэгсэлд бусад авто тээврийн хэрэгслээс ялгагдах тод дэвсгэр өнгө бүхий улсын дугаар хэрэглэнэ./ дэх заалтыг хэрэгжүүлэхгүй, дээд шатны байгууллага албан тушаалтан хяналт тавьж ажиллахгүй байгаагаас 4 байгууллагын 13 тээврийн хэрэгслийн улсын дугаар солиогүй зөрчлийг гаргасан байна. Үүнд:

Хэнтий аймаг дахь Шүүхийн шийдвэр гүйцэтгэх газар 419-р нээлттэй хорих анги 2 авто машин.

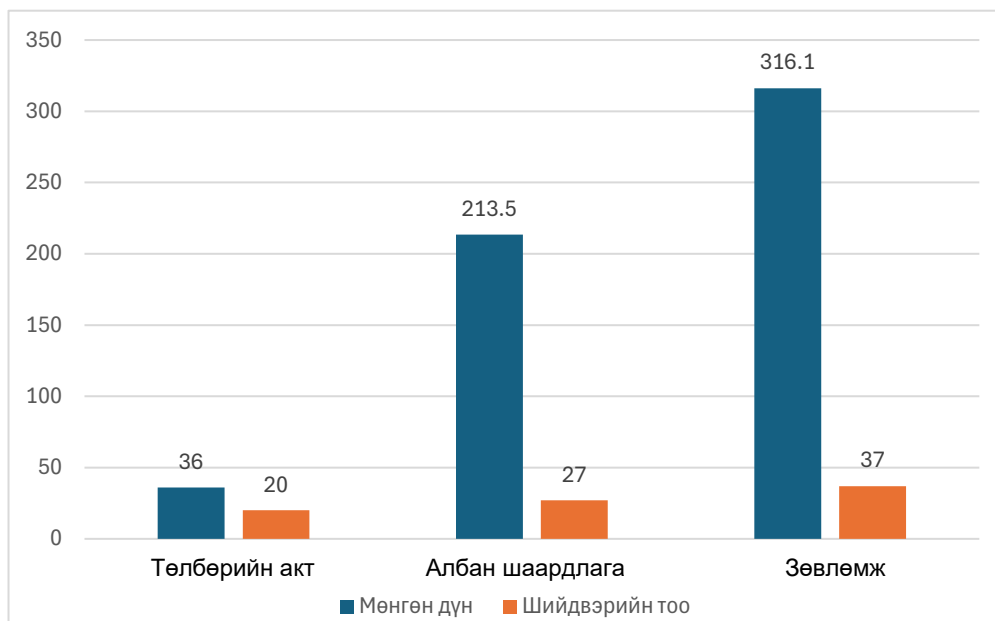
Хэнтий аймгийн Хэрлэн сумын ЗДТГазар 2 авто машин.

Хэнтий аймгийн Өмнөдэлгэр сумын ЗДТГазар 1 мотоцикль.

Хэнтий аймгийн Байгаль орчин аялал жуулчлалын газар 8 мотоцикль

1.2. Хугацаа хэтэрсэн өр төлбөрийг барагдуулах шаардлагатай байна.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд холбогдох заалтын хүрээнд 2022 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитаар нийт 565.6 сая төгрөгийн зөрчлийг илрүүлж 36 сая төгрөгийн 20 төлбөрийн акт тогтоож, 213.5 сая төгрөгийн 27 албан шаардлага, 316,1 сая төгрөгийн 37 зөвлөмжийг өгч байсан бол 2023 онд 3.1 сая төгрөгийн зөрчилд 3 төлбөрийн акт, 2024 онд 1.0 сая төгрөгийн зөрчилд 1 төлбөрийн актыг тогтоож ажилласан байна.

Аймгийн ЗДТГ-ын Санхүү төрийн сангийн хэлтэс нь төсвийн төслийг боловсруулах явцад хөрөнгө оруулалтын төсөл, арга хэмжээг хэрэгжүүлэх зардалд төсвийг илүү хуваарилдаг учир зээлийн эргэн төлөлтийг хийх, өр төлбөрийг барагдуулах зардалд гэрээнд заасан төлөлтийг төсөвт бүрэн тусгаж чаддаггүй байна.

Үүнээс шалтгаалан “Орон нутгийн хотуудын нийтийн аж ахуйн хөгжлийн хоёрдугаар үе шатны төсөл” МОН-1907- зээл/газар доорх шугам сүлжээ/-ийн 375.1 сая төгрөгийн үндсэн төлбөр, “Зүүн өмнөд говийн хот байгуулалт, хилийн ойролцоо суурин газруудын хөгжлийн төсөл” МОН-3713- зээл/цэвэрлэх байгууламж/ -ийн 689.1 сая төгрөгийн хүүгийн төлбөр, нийт 1,604.2 сая төгрөгийн дутуу төлөлттэй байна.

"Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль"-ийн 15 дугаар зүйлийн 15.2.5-т заасны дагуу хуваарьт болон хугацаа хэтэрсэн өр төлбөрийг барагдуулах төлөвлөгөө, хуваарийг батлуулан хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж ажиллаагүй байна.

БҮЛЭГ 2. ХӨРӨНГӨ ОРУУЛАЛТАЙ ХОЛБООТОЙ ХУУЛЬД ЗААСАН ЖУРМЫН ХЭРЭГЖИЛТ ХАНГАЛТГҮЙ БАЙНА.

2.1. Барилгын ашиглалтын норм дууссан талаар эрх бүхий этгээдийн шийдвэр гараагүй, магадлалын ерөнхий дүгнэлтээр баталгаажсан зураг төсөвгүй барилгыг шинээр төлөвлөн хэрэгжүүлж байна.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.6 дахь заалтын хүрээнд барилга байгууламжийн ашиглалтын хугацааны норм дуусахаас өмнө ижил төрлийн барилга байгууламж дахин шинээр барих төслийн санал гаргахгүй байх шаардлагад нийцэхгүй 7 барилгыг 2020-2022 онуудад улсын төсөвт санал хүргүүлэн тусгуулж хэрэгжүүлсэн байна.

Мөн хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.6, 13.3.3 дахь заалтыг зөрчин магадлалын ерөнхий дүгнэлтээр баталгаажсан зураг, төсөвгүй аймгийн Онцгой байдлын газрын сургалт, сурталчилгааны төвийн байр, тохижилт /300.0 сая төгрөг/, Биндэр сумын Баян-Өндөр, Галшар сумын Оч багийн төвийн барилга /193.7 сая төгрөг/, Хэрлэн сумын иргэдэд үйлчлэх нэгдсэн төвийн засвар /114.0 сая төгрөг/, Хэрлэн сумын 1-р багийн төвийн засвар /89.5 сая

төгрөг/-ын ажлуудыг 2024 оны аймгийн орон нутгийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн байна.

2.2. Цахим дэлгүүрт байршсан бараа, үйлчилгээний тоо, төрөл бага, сонголт муу байгаагаас худалдан авалт хангалтгүй байна.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлд холбогдох заалтын хүрээнд 2022 оны санхүүгийн тайлан, төсвийн гүйцэтгэлд хийсэн аудитаар 705.3 сая төгрөгийн зөрчилд 10 албан шаардлага, 13.8 сая төгрөгийн зөрчилд 1 зөвлөмжийг өгч хэрэгжилтийг хангуулан ажилласны дүнд 2023 оны аудитаар 108.7 сая төгрөгийн зөрчилд 1 албан шаардлага, 20.0 сая төгрөгийн зөрчилд 1 зөвлөмж, 2024 онд 169.5 сая төгрөгийн зөрчилд 4 албан шаардлагыг хүргүүлж алдаа зөрчлийн тоо буурсан үзүүлэлттэй байна.

Цахим худалдан авалттай холбоотой үйл ажиллагааны хэрэгжилт, тулгарч байгаа хүндрэлтэй асуудлын талаар төсвийн болон орон нутгийн өмчит 132 байгууллагыг хамруулсан судалгаанаас үзэхэд цахим дэлгүүрт байршуулсан бараа нь зах зээлийн үнээс өндөр, барааны нэр төрөл цөөн, эм эмнэлгийн хэрэгслийг цөөн тоогоор захиалахад хүргэлт удаашралтай хугацаа алддаг зэрэг хүндрэлтэй асуудлууд үүсдэг байна.

Нөгөө талдаа төрийн байгууллагуудын холбогдох албан тушаалтан нь Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1, 14.2 дахь заалтын хүрээнд тухайн жилд худалдан авах бараа, үйлчилгээний жагсаалтыг цахим дэлгүүрт байршуулах хүсэлт хүргүүлэх, бараа, үйлчилгээний төрөл нэмүүлэх хүсэлт хүргүүлэх ажлыг хэрэгжүүлэхгүй байна.

БҮЛЭГ 3. ТӨРИЙН БАЙГУУЛЛАГУУД ТӨРИЙН ХЭМНЭЛТИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР АРГА ХЭМЖЭЭ АВЧ АЖИЛЛААГҮЙ БАЙНА.

3.1. Орон нутагт хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих чиг үүрэг бүхий байгууллагууд хуулиар хүлээсэн үүргээ бүрэн хэрэгжүүлж ажиллахгүй байна.

Санхүү, төсвийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага болон Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх байгууллагаас тодорхой нарийвчилсан чиглэл ирдэггүйгээс шалтгаалан аймгийн ЗДТГ-ын Санхүү төрийн сангийн хэлтэс болон Хяналт шинжилгээ, үнэлгээний хэлтэс нь Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн заалтуудыг хяналтдаа аваагүй, хуулийн дагуу хяналт хэрэгжүүлж ажиллахгүй байна.

Зөвхөн Засгийн газрын хяналт хэрэгжүүлэх газраас төрийн цахим систем /New.unelgee.gov.mn/-ээр Төрийн хэмнэлтийн тухай хуульд хамааралтай 5 зүйлийн холбогдох заалтын биелэлтийг харьяа байгууллагаас гаргуулан авч тайлагнадаг байна.

3.2. Төрийн хэмнэлтийн хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байна.

Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойших ТЕЗ-ийн эрхлэх асуудлын байгууллагуудын 2023-2024 оны төсвийн гүйцэтгэлээс үзэхэд 2023 онд 81,754.6 сая төгрөгийн төсөв батлагдсанаас 10,777.8 сая төгрөгийг дутуу зарцуулж, үүнээс 103.4 сая төгрөг, 2024 онд 106,479.1 сая төгрөгийн төсөв батлагдсанаас 12,575.9 сая төгрөгийг дутуу зарцуулж, 165.6 сая төгрөгийг хэмнэлтийг гаргасан байна.

Засгийн газрын 2021 оны 43 дугаар тогтоол /үндсэн үйл ажиллагаатай холбоотой, зайлшгүй шаардлагатайгаас бусад бүх төрлийн зардал, төсөл, арга хэмжээг тэвчиж, зардлыг гаргахгүй байх зэргээр батлагдсан төсөвт зардлын дүнд 10-аас доошгүй хувийн хэмнэлт гаргахаар тооцож, урсгал болон хөрөнгө оруулалтын зардлыг төлөвлөж хуваарилах/-д заасан хувьтай харьцуулан үзэхэд 2023 онд 103.4 сая, 2024 онд 165.6 сая төгрөгийн хэмнэлт нь 0.00013 хувь буюу маш хангалтгүй хэмжээнд байна.

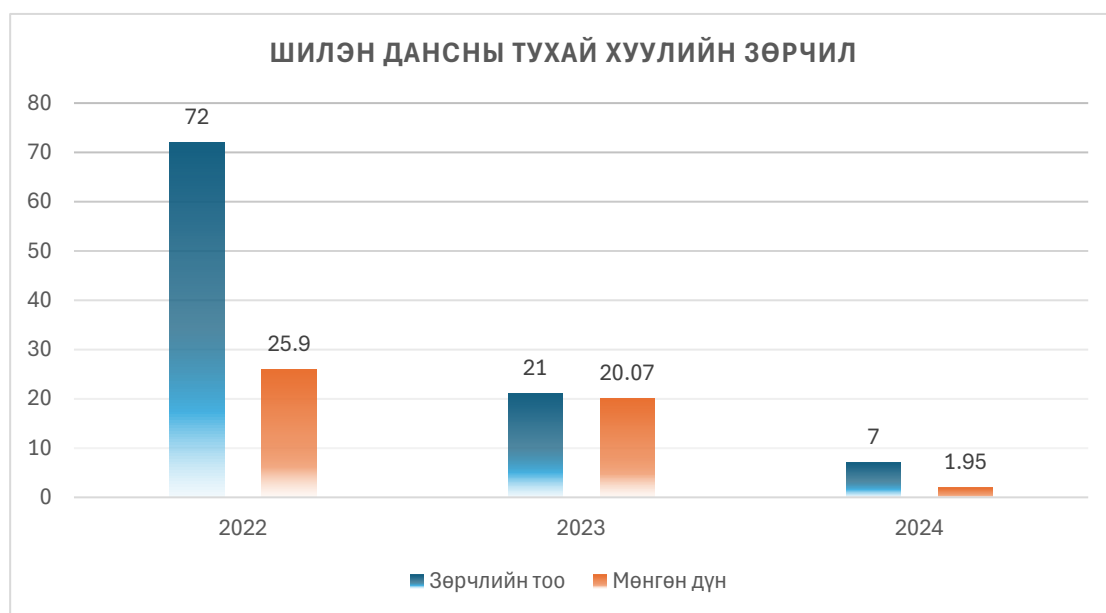
Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш хугацаанд 2022 оны батлагдсан төсвийг 2024 оны төсөвтэй харьцуулан үзэхэд 67 хувийн өсөлттэй байгаагаас урсгал зардал 87.2 хувь, хөрөнгийн зардал 45.4 хувиар өссөн байна.

Өсөлтийн шалтгааныг тодруулж үзвэл Засгийн газраас төрийн албан хаагчдын цалинг инфляцын түвшинтэй уялдуулан үе шаттайгаар нэмэгдүүлсэнтэй холбоотойгоор цалин хөлс, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн нэмэгдэл нь урсгал зардал өсөхөд, мөн орон нутгийн хөгжлийн сангийн орлогын шилжүүлгийг 10,712.9 сая төгрөг буюу 136.0 хувиар нэмэгдүүлсэнтэй холбоотойгоор хөрөнгийн зардал өсөхөд тус тус нөлөөлсөн байна.

Харин хангамж, бараа материалын зардал 65.7 хувь, эд хогшил, урсгал засварын зардал 97.9 хувь, байр ашиглалттай холбоотой тогтмол зардал 70.6 хувь, аймаг, сумын Засаг даргын нөөц сан болон эрсдэлийн сангийн хөрөнгийг 88.2 хувиар тус тус нэмэгдүүлсэн нь Төрийн хэмнэлтийн тухай хуультай нийцэхгүй байна.

3.3. Шилэн дансны тухай хуулийг хангалттай хэрэгжүүлэн ажиллаж байна.

Шилэн дансны тухай хуулийн хэрэгжилттэй холбоотой зөрчлийн тоо 2023 оны хувьд 2022 оноос 3.4 дахин, 2024 оны хувьд 2023 оноос 3 дахин буурсан үзүүлэлттэй байна.

АУДИТЫН ДҮГНЭЛТ:

- ❖ Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4 дэх заалтыг хэрэгжүүлээгүй 4 байгууллага 13 тээврийн хэрэгслийн улсын дугаарыг тод дэвсгэр өнгө бүхий улсын дугаараар солиогүй байна.
- ❖ Сангийн яам, аймгийн ЗДТГ-ын хооронд байгуулсан дамжуулан зээлдүүлэх гэрээний дагуу эргэн төлөлтийг хугацаандаа хийхгүй, 1,064.2 сая төгрөгийн дутуу төлөлттэй байна.
- ❖ Барилга, байгууламжийн ашиглалтын хугацааны норм дууссан болон ашиглах боломжгүй болсон тухай барилгын техникийн хяналтын улсын байцаагчийн дүгнэлтийг гараагүй 7 барилгыг улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлсэн байна.
- ❖ Орон нутагт Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих үүрэг бүхий байгууллага нь хяналтын чиг үүргээ хэрэгжүүлж ажиллахгүй байна.
- ❖ Аймгийн 2024 оны батлагдсан төсвийг 2022 оны төсөвтэй харьцуулан үзэхэд 422,717.7 сая төгрөг буюу 67 хувиар өссөн нь Төрийн хэмнэлтийн тухай хуулийн хэрэгжилт хангалтгүй байгааг харуулж байна.

АУДИТЫН ЗӨВЛӨМЖ:

Аймгийн Засаг даргад:

- ❖ Дамжуулан зээлдүүлэх гэрээгээр авсан зээлийг эргэн төлөх төлөвлөгөө, хуваарийг батлуулж, хуваарийн дагуу зээлийн эргэн төлөлтөд шаардагдах төсвийг төлөвлөн батлуулж ажиллах.
- ❖ Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх барилга байгууламжийн төсөл, арга хэмжээний саналыг гаргахдаа өмнө нь ашиглаж байсан ижил төрлийн барилга, байгууламжийн ашиглалтын хугацааны норм дууссан болон ашиглах боломжгүй болсон тухай барилгын техникийн хяналтын улсын байцаагчийн дүгнэлтийг гаргуулж ажиллах.
- ❖ Аймгийн Засаг даргын Тамгын газрын Санхүү төрийн сангийн хэлтэс, Хяналт шинжилгээ үнэлгээний хэлтэс, Санхүүгийн хяналт, дотоод аудитын алба нь чиг үүргийнхээ хүрээнд Төрийн хэмнэлтийн тухай хууль, тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллан, дүнг Засаг даргад танилцуулж ажиллах.
- ❖ Хэрэгжилт хангалтгүй байгаад дүгнэлт хийж удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч ажиллах.

---o0o---